

SFERA

NR. 4

SUPLIMENT AL REVISTEI "SFERA POLITICII"

Relațiile româno-maghiare sunt un subiect controversat, cu accente uneori spectaculoase. Adoptarea "legii statutului" în iunie 2001 de către Parlamentul de la Budapesta, raportul SRI cu privire la "diminuarea autorității statului" în județele Harghita și Covasna, întâlnirile dintre Premierii Adrian Năstase și Victor Orbán, protocolul dintre PSD și UDMR, ș.a. au stârnit reacții diverse în mass-media, în rândul politicianilor, în societatea civilă, cele mai frecvente fiind atitudinile cu caracter naționalist. Majoritatea discuțiilor ce domină spațiul public prezintă relațiile dintre România și Ungaria din perspectiva Tratatului de la Trianon... (deși cele două țări au încheiat un tratat bilateral în 1996). Dezbaterea "Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită" (5 decembrie 2001, București) a propus o altă perspectivă, adeseori neglijată: "Cum ne pregătim pentru a fi împreună în Noua Europă?" Care sunt principalele domenii în care România și Ungaria pot colabora, în vederea accelerării procesului de integrare europeană pentru ambele țări? Discuțiile ce au urmat au inclus și alte teme, pe care vă invităm să le descoperiți citind transcrierea dezbaterilor în acest supliment.

Proiectul "Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită" a avut trei componente: "Sfera Politicii" nr. 77-78 cu tema "Relațiile româno-maghiare" (număr finanțat de Ministerul Informațiilor Publice), masa rotundă "Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită" (5 decembrie 2001), organizată împreună cu Fundația Konrad Adenauer și suplimentul omonim (finanțat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca).

SFERA

IPER

The Institute for
Political and Economic
Research

Institutul de Cercetări Politice și Economice (IPER) a fost înregistrat oficial la data de 5 februarie 1999 și a fost creat de o parte din membrii Fundației "Societatea Civilă". IPER este un think-tank ce își propune să promoveze cercetarea academică în domeniile: economie, politici publice, integrare europeană, cooperare regională, cu scopul de a contribui la dezvoltarea economică a României, la consolidarea instituțiilor democratice. Membrii institutului sunt persoane cu activitate academică recunoscută pe plan național și internațional (economisti, sociologi, jurnaliști, analiști politici).

FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Fundația "Societatea Civilă" este o organizație non-profit înființată în 1992 de către un grup de artiști, scriitori, jurnaliști, analiști politici români. Scopul său este să contribuie la dezvoltarea societății civile din România prin publicarea revistei *Sfera Politicii* și prin organizarea unor conferințe, mese rotunde pe teme actuale ale vieții politice și sociale naționale și internaționale.

Konrad
Adenauer-
Stiftung

Fundația Konrad Adenauer -
C.P. 15-38, București

Fundația Konrad Adenauer (Konrad - Adenauer - Stiftung) este o fundație politică germană activă pe plan național și internațional, ce promovează, prin educație politică, pacea, libertatea și dreptatea. Consolidarea democrației, promovarea unificării europene, intensificarea relațiilor transatlantice și cooperarea la nivelul politicilor de dezvoltare reprezintă o preocupare deosebită pentru Fundație. Prin activitățile educative și de consiliere, Fundația Konrad Adenauer influen-

țiază atât formele politice, economice și social-politice ale organizării societății, cât și procesele de decizie precum și dezvoltarea instituțiilor politice, economice și sociale.

Proiectele derulate de Fundația Konrad Adenauer începând din 1998 în România sunt destinate sprijinirii și impulsării procesului de tranziție politică, economică și socială. Ne propunem să promovăm dezvoltarea și consolidarea democrației, a statului de drept și a economiei sociale de piață, pentru a contribui astfel la stabilitatea statului de drept liberal și social. În acest sens promovăm dezvoltarea în continuare a societății civile și activitățile altor grupuri relevante în societatea românească, mijlocind în același timp transferul de informație și de cunoștințe de specialitate, pentru a genera motivația unei conlucrări responsabile în interesul binelui comun. Prin urmare, cele mai importante grupuri-țintă ale Fundației Konrad Adenauer sunt societatea civilă, reprezentată de diversele uniuni și asociații, organizațiile nonguvernamentale, mass-media și bisericile, dar și ministere individuale cât și partide politice și instituțiile formatoare ale acestora, în măsura în care acestea sunt din punct de vedere politic și programatic apropiate Fundației. În sfârșit, un alt obiectiv este promovarea și sprijinirea cooperării regionale și transfrontaliere în Europa de Sud-Est precum și continuarea dialogului cu privire la integrarea României în Europa și în politica de securitate aferentă.

În activitatea noastră din România punem un accent deosebit pe stimularea unor forumuri de dialog interdisciplinar având în dezbatere probleme complexe ale prezentului și viitorului societății, culturii și științei. Astfel, doar în decursul anului trecut (2001), Fundația a organizat 25 de manifestări diverse în spiritul mai sus amintit, la care au participat în total 1.527 de persoane interesate de tematică.

O astfel de manifestare a fost dezbaterea "Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită", organizată de Fundația Konrad Adenauer împreună cu IPER (The Institute for Political and Economic Research) și cu revista *Sfera Politicii* în data de 5.12.2001. În opinia Fundației Konrad Adenauer, scopul acestei dezbateri a fost acela de a contribui, din punctul de vedere româno-maghiar, la procesul integrării europene, aflat în plină derulare. Europa

Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită

reprezintă mai mult decât o chestiune geografică, Europa se compune din factorii sociali, economici și politici. Atât România cât și Ungaria aparțin Europei; dincolo de divergențele vizibile în politica de zi cu zi, cele două țări trebuie să-și aducă propria și valoroasă contribuție la Europa tuturor.

Fundația Konrad Adenauer se va strădui și în noul an 2002 să sprijine România pe drumul către Uniunea Europeană.

SABINE HABERSACK
Director, Fundația Konrad Adenauer,
Reprezentanța din România

Adresa de corespondență:
C.P. 15-38, București
Tel.: +0040 / 1 212 65 31
Fax: +0040 / 1 212 65 32
E-Mail: kas@pcnet.ro
Http://www.kas.de/bukarest

Textele reproduse în acest supliment reprezintă transcrierea dezbaterii „Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită”, care a avut loc pe data de 5 decembrie 2001, la U Business Center, Bd. Iancu de Hunedoara nr. 8. Responsabilitatea pentru ideile exprimate cu această ocazie și reproduse aici aparține exclusiv celor care au luat cuvântul.

PARTICIPANȚI: STELIAN TANASE - Președinte Executiv IPER, Redactor Șef „Sfera Politicii”; SABINE HABERSACK - Director, Fundația Konrad Adenauer, Reprezentanța din România; VASILE DÂNCU - Ministru, Ministerul Informațiilor Publice; ISTVÁN LISZTÁRTÓ - Ambasadorul Republicii Ungare la București; JÁNOS BARABÁS - Prim-Secretar Ambasada Ungariei; JOSEF DUCHÁČEK - Director Fundația Konrad Adenauer, Reprezentanța din Ungaria; VALENTIN STAN - Universitatea București; GABRIEL ANDRESCU - Director Program, APADOR-CH; GUSZTÁV MOLNÁR - Politolog, Redactor Șef Revista „Provincia”, Cluj-Napoca; SHARANDA ENACHE - Co-Președinte Liga ProEuropa, Tîrgu-Mureș; RENATE WEBER - Președinte, Fundația pentru o Societate Deschisă; ANTON NICULESCU - Director de Program, Fundația pentru o Societate Deschisă; MURCEA TOMA - Director, Agenția de Monitorizare „Academia Cajavenca”; LIVIU MUREȘAN - Fundația EURISC; RANDY TIFT - Senior Democracy Advisor, USAID; DAN OPRESCU - Expert, Guvernul României; ANA SCARLAT - Diplomat MAE; GENU MIHAI IONESCU - Director ISPAN-MapN; ROMANIA IORDACHE - Director Executiv, SRSP; TIBOR SZÁSZ - Coordonator de Program, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală; EUGEN NAGY - Coordonator de Programe Central Euroregional pentru Democrație; GABRIELA CIUREAN - Coordonator Program IPP; IOAN ONISEI - Vicepreședinte PD; DUMITRU BENTU - Deputat PSD; VASILE SUCIU - Deputat PSD, Cluj-Napoca; BOGDAN CHIRTOAJU - Secretar General Adjunct PNL; MONA MUSCĂ - Deputat PNL; JULIA HILU - Expert Paramentor PNL; ARPAD MARTON - Viceșef al Grupului parlamentar UDMR; AITILA KOVÁCS - Președinte, UDMR-Brașov; ZSUZSA BERESKI - Consilier Politic UDMR; MARGARIAN BERG - Secretar General, Uniunea Amienilor din România; VARGHUS YOSGANIAN - Uniunea Foștelor de Dreapta; MIRELE RĂDOU - Universitatea București; MARIAN ZULEAN - Profesor Asociat Universitatea București; FERENC CSORJÁN - Cercetător; DEHÉNY LAJOS - Cercetător; ZOLTÁN ROSTÁS - Conferențiar, Universitatea București; PÉTER ZOLTÁN - Facultatea de Litere

Stelian Tănase

*Președinte Executiv IPER,
Redactor-șef "Sfera Politicii"*

Relațiile româno-maghiare au revenit cu forță în atenția presei și opiniei publice românești mai ales după aprobarea Legii statutului maghiarilor din țările vecine Ungariei. Fiind relații complexe și complicate, nu văd alt mod de a propune soluții decât aceste discuții tenace și fără iluzii, cu scepticism chiar. Am să dau cuvântul acum doamnei Sabine Habersack care ne-a ajutat substanțial și care colaborează cu noi la organizarea acestui seminar.

Sabine Habersack

Director, Fundația Konrad Adenauer, Reprezentanța din România

În numele Fundației Konrad Adenauer doresc ca la rândul meu să vă urez bun venit la dezbaterea noastră de astăzi cu tema "Relațiile româno-maghiare: împreună pentru o Europă unită".

Cei mai mulți dintre dumneavoastră cunosc Fundația Konrad Adenauer. Puteți afla detalii despre cine suntem și ce facem din broșura bilingvă alb-albastră pe care ați primit-o. Aș dori totuși să menționez expres două-trei chestiuni, deoarece ele se potrivesc contextului nostru de astăzi. Pentru noi, Konrad Adenauer este mai mult decât un nume. Ne asumăm opera primului cancelar postbelic al R.F.G. (1949-1963) ca direcție de acțiune, ca statut și obligație. După cum vă este cunoscut, Adenauer însuși a fost cel care, împreună cu alți marcanti creștin-democrați europeni, a inițiat procesul de integrare europeană după sfârșitul aceluia cumplit al doilea război mondial. Iar la originile acestui proces – și insist

asupra acestui lucru – s-a aflat ideea păcii și a reconcilierii unor foști inamici.

În acest context, modelul oferit permanent este cel al reconcilierii franco-germane. Acest exemplu arată cum așa-numiții "dușmâni ereditari" își dau mâna peste granițe și construiesc în comun Casa Europeană – uitându-se și în viitor, nu doar în trecut. Cu siguranță că este important să nu pierdem din vedere ce s-a întâmplat în trecut, dar viitorul trebuie construit cu privirea îndreptată înainte. În aceasta constă rețeta procesului de integrare europeană: împreună ne asumăm experiențe uneori dureroase, învățăm din ele, dar tot împreună ne uităm și înainte.

Fundația Konrad Adenauer nu poate fi activă în sfera relațiilor bilaterale, atunci când există anumite controverse între două țări, nu este sarcina ei să facă acest lucru. Însă ea își poate aduce o contribuție la discutarea și încercarea de soluționare a problemelor, prin organizarea – ca în cazul de azi – a unor dialoguri deschise și dezbateri. Din acest motiv am reacționat pozitiv atunci când Stelian Tănase m-a întrebat dacă dorim să organizăm împreună această discuție. Mă bucură și faptul că Josef Duchac, colegul meu și reprezentantul Fundației Konrad Adenauer la Budapesta, a venit la București pentru a participa la acest dialog. Domnul Duchac este unul dintre cei mai experimentați "oameni de teren". El este originar din Turingia și a fost între 1990-1992 primul șef de guvern liber ales al Landului Turingia. Când a început să activeze în cadrul fundației, în 1992, a fost întâi în Portugalia,

pentru ca apoi să organizeze biroul nostru de la St. Petersburg. De câțiva ani reprezintă Fundația Konrad Adenauer la Budapesta. Dragă domnule Duchac, mă bucur că ați venit. Sper ca după discuția noastră să aveți un orizont mai larg cu privire la relațiile româno-maghiare și să vă reîntoarceți la Budapesta cu idei proaspete. Să trecem la discuții!

Vasile Dâncu

*Ministru, Ministerul
Informațiilor Publice*

Nu o să fac o comunicare științifică, o să vă felicit pentru ideea de a discuta despre această temă, pe care o consider importantă pentru a formula puncte de vedere clare. Pe de altă parte, cred că problematica relațiilor româno-maghiare implică întotdeauna o doză mare de risc.

Eu sunt cercetător, înainte de a fi birocrat, aici, la București, și am studiat cinci ani împreună cu studenții mei aspecte ale relațiilor româno-maghiare. Am stat cinci veri consecutive în Harghita și Covasna, încercând să scriem o carte. Am vrut să scriu o carte despre memoria diferenței. Am adunat sute, mii de chestionare, interviuri. Am făcut istorie orală, dar ce-am învățat după cinci ani de studiu acolo a fost că nu este nevoie de această carte. Am încă manuscrisele, am bazele de date, dar probabil că este o carte pe care nu am să o scriu niciodată, pentru că ar reflecta rănilor conviețuirii dintre români și maghiari, din ambele părți, ar fi o carte a memoriei afective mai degrabă. Cred că această experiență ne-a învățat un lucru important. Există o mare diferență între ceea ce astăzi se numește multicultu-

ralism și a devenit o ideologie a lumii contemporane, o ideologie acceptată, și ceea ce mai nou psihologii numesc interculturalism. *Multiculturalismul* înseamnă, până la urmă, segregare, înseamnă vieți paralele, dezvoltare comunitară paralelă. *Interculturalismul* înseamnă cam ceea ce descria Panait Istrati, în romanele pe care le citeam în copilărie, când scria despre porturi, crâșmele din porturi, unde oamenii vorbesc în mai multe limbi, în același timp, fără să-și dea seama. Înseamnă nu numai paralelism, înseamnă modalități de a conexe existențele noastre, fără să luăm ca important criteriul diferenței. Apoi, după ce am ieșit din această naivitate științifică, venind la București, am descoperit o altă față a relațiilor româno-maghiare, și o altă față a cercetării problemei. Am descoperit mult mai pregnant *etno-business-ul*. Există mulți români de profesie, mulți maghiari de profesie și reconciliatori de profesie. Este bine că există aceștia din urmă. Ei mi-au schimbat foarte multe din punctele de vedere. Reconciliatorii vin cu altă viziune și mi se pare că sunt necesari. Ceilalți nu sunt necesari, după părerea mea. Și am mai învățat un lucru, că soluția politică pentru relațiile româno-maghiare încă nu s-a găsit până la capăt. Ea înseamnă negociere, dar aici la noi negociere înseamnă negociere cu un as în mână, înseamnă câteodată negociere bazată pe șmecherie. Ar exista o soluție pe termen lung, deși ne ferim să vorbim despre soluții. Cred că trebuie să schimbăm generațiile de negociatori în totalitate – generațiile de mediatori din ambele părți, și din partea română și din partea ma-

ghiară. Cred că trebuie să vină o nouă generație de politicieni, o nouă generație de analiști, chiar de sociologi, politologi, care să gândească altfel dialogul româno-maghiar. Vă mulțumesc.

István Ijgyártó *Ambasadorul Republicii Ungare la București*

Stimate domnule ministru, doamnelor și domnilor, aș dori pentru început să mulțumesc din toată inima pentru invitația la această deosebit de interesantă masă rotundă. Este meritul clarviziunii organizatorilor care au înțeles cât de necesară poate fi o astfel de discuție.

Mi-aș începe foarte scurta intervenție prin a spune că sunt doar parțial de acord cu cele afirmate de gazdele noastre în cuvintele lor introductive. Pe de o parte, relațiile româno-ungare nu mi se par chiar atât de tensionate după cum au fost schițate de domnul Stelian Tănase. Pe de altă parte, sunt poate și mai puțin de acord cu distinsa reprezentantă a Fundației Konrad Adenauer, conform căreia reconcilierea franco-germană ar

putea constitui un model în privința relației româno-ungare, dintr-o cauză foarte simplă: relația româno-ungară nu a generat niciodată războaie europene atât de pustiitoare și nu a cerut atâtea jertfe umane ca cea franco-germană. Ba mai mult – poate în contradicție cu mulți dintre cei prezenți în sală – mi-aș pune chiar întrebarea dacă este într-adevăr nevoie de o reconciliere româno-ungară, de vreme ce, după părerea mea, aceste două popoare se împacă foarte bine. Este firesc ca în interiorul României, sau în interiorul Ungariei, în dialogul interetnic să apară dispute, și este la fel de firesc să existe dispute și între cele două state. Dar eu nu le-aș adânci până la o tensiune de dimensiunile celei evocate oarecum în preambulul la masa rotundă. Prin aceasta eu nu vreau, evident, să deturnez discuția de la tema ei. Desigur, aș vrea să-mi subliniez convingerea că este cât se poate de actuală desfășurarea unei asemenea discuții, căutarea și descoperirea problemelor care provoacă aceste dispute, eventual

tensiuni. Sunt și eu de părere că există numeroase astfel de probleme, și mă bucur foarte mult dacă vom găsi aici, împreună, răspuns la acestea.

Dacă domnul ministru a început cu o povestire personală, permiteți-mi să procedez și eu la fel. În ceea ce mă privește, am avut o existență de minoritar, deoarece fac parte din acei puțini maghiari de peste hotarele Ungariei, care provin nu din Transilvania, ci din altă parte. Ca atare, probabil că și perspectiva din care privesc eu lucrurile este determinată de faptul că am cunoscut particularitățile existenței de minoritar. Deci, cu permisiunea domnului ministru, unghiul meu de vedere are un vector nu opus, dar oarecum diferit cu privire la perspectivele multietnice, interetnice și de altă natură. Sunt, firește, dispus să discut cu mare plăcere și despre aceste probleme. Așa că eu, rezumând și mulțumindu-vă pentru ocazia de a rosti aceste cuvinte introductive, îmi exprim convingerea că în raporturile româno-ungare există mai degrabă discuții, probleme, și m-aș bucura foarte mult ca această conferință să contribuie la descoperirea acestora. Vă mulțumesc.

Gabriel Andreescu

Director Program,
APADOR-CH

Mulțumesc pentru invitație, mulțumesc tuturor pentru prezență. "Sparg gheața" pentru că pot să mă "prind" de comentariul domnului ministru. E vorba de un anumit scepticism legat de ideea de multiculturalitate, care presupune un grad de integrare a minorităților în societatea mai largă și de cooperare cu majoritatea, dar

presupune, cum spune domnia sa, un anumit grad de separare/segregare, termeni pe care îi consider esențialmente negativi. Aș vrea să amintesc că majoritatea teoreticienilor domeniului vorbesc despre necesitatea de a asigura minorităților un anumit grad de separare, această condiție fiind esențială pentru confortul lor și, de asemenea, o condiție a echilibrului și a păcii interetnice. Din această cauză, datorită conotațiilor negative ale "segregării" sau "separării" aș propune un alt termen care este mult mai prietenos, pentru a înțelege problematica legată de separare: necesitatea comunităților de a avea o *privatitate comunitară*, exact în sensul în care individul are nevoie de o privatitate individuală și este îndrituit, asociat, cu un drept la privatitate. *Privatitatea comunitară* ar reflecta nevoia comunității de a trăi în ea însăși, iar ideea de *multiculturalitate* aș identifica-o cu această nevoie de a împlini simultan atât nevoile de integrare cât și nevoile de privatitate comunitară. Mai mult, aș spune că acest lucru este posibil și că împlinirea lui se poate face în mod constant.

Acceptând o astfel de conotație a ideii de privatitate comunitară și respectiv de multiculturalitate, aș defini evoluția relațiilor româno-maghiare, mă refer la relațiile dintre minoritatea maghiară și societatea mai largă din România, în raport cu patru etape. Etapa din decembrie 1989 și semnarea de către UDMR a Proclamației de la Timișoara este perioada în care UDMR, ca formațiune reprezentativă a minorității maghiare, și-a definit, și-a expus foarte clar, opțiunea pentru un act de priva-

tate comunitară, definită în sensul autonomiilor, autodeterminării. Era perioada în care un corespondent al asumării privatității comunitare însemna o colaborare cu FSN-ul, cu puterea instituită atunci. După momentul în care UDMR-ul a semnat Proclamația de la Timișoara, în contextul politic extrem de tensionat și deja cu o puternică coloratură naționalistă, vorbim de o a doua etapă, o etapă de integrare a UDMR în opoziția democratică. Această etapă arată necesitatea integrării reprezentanților UDMR într-o categorie politică care lupta pentru salvarea principiilor democratice – și, desigur, orice minoritate nedominantă este fundamental interesată de salvarea principiilor democratice, pentru că, fără salvarea aceasta, nu se poate trece la un mod mai rafinat de a organiza democrația, care să includă și interesele minorităților. Perioada aceasta s-a încheiat, prin 1996, când s-a trecut la o altă etapă. Cred că putem vorbi despre perioada 1996-2000 ca despre perioada modelului de reconciliere româno-maghiară, un model specific al multiculturalismului românesc. Formularea "model de reconciliere" nu este, în interpretarea pe care o dau, atât o evaluare calitativă, ci este o descriere a faptului că pentru prima dată în istoria României minoritatea maghiară a participat la un act de guvernare, deci la definirea și exercitarea interesului național. Cum definim perioada din noiembrie 2000 până astăzi? E o perioadă *pre-consociaționistă*. În ce sens? În formularea pe care a folosit-o Dan Pavel, perioada 1996-2000 este o perioadă a unei *coalitii de*

ordin executiv. Ceea ce s-a mai păstrat din coaliția anterioară a fost o coaliție de ordin legislativ, adică un protocol de colaborare între PSD și UDMR, care păstrează UDMR în definiția și exercitarea la nivel parlamentar a interesului național. Existența acestui protocol e, din punctul meu de vedere, la fel de importantă ca și ceea ce s-a întâmplat în perioada 1996-2000. Deși actuala implicare a UDMR în procesul de conducere, în sensul legislativ al cuvântului, nu are același grad ca în perioada anterioară, să nu uităm că PSD este urmașul PDSR-ului, adică al unui grup politic care, în toată perioada 1990-2000 a fost cea mai importantă grupare politică și care a avut o dimensiune naționalistă. Faptul că această grupare, care a mizat pe discurs naționalist, nu extremist, în sensul PUNR-ului, a fost în stare să facă un protocol cu UDMR-ul mi se pare că schimbă ceva din natura dezbaterilor interculturale din România. În măsura în care, prin acest act se perpetuează un fel de colaborare, participare a UDMR-ului la afacerile, la treburile țării, putem vorbi de o fază *pre-consociaționistă*, adică înaintea fazei în care se va crea în cadrul societății românești o înțelegere a relației între minoritate și majoritate astfel încât implicarea minorității în tratarea temelor proprii va fi acceptată la nivel social și deci va deveni o componentă politică fundamentală a viitorului democrației românești.

Normal că adevărata constituire a cadrului consociaționist este o problemă de zi cu zi și de lungă durată, iar aceasta presupune depășirea actualelor crize precum este cea prin care

trecem. Consider că trecem printr-o criză – revenirea la imaginea maghiarilor ca inamic ce pune în pericol integritatea României, care, la nivel local, scoate de sub autoritatea statului teritoriile în care maghiarii sunt majoritari.

Termin spunând că eu cred foarte mult în capacitatea întâlnirii din această seară și apoi a poziției consiliului reprezentanților unionali din decembrie, de a depăși această criză. Acest lucru presupune, după părerea mea, o stagnare de către PSD a unei deraieri bruște care ar putea să fie contra intereselor sale și o poziție de maturitate din partea liderilor maghiari. Mulțumesc.

Anton Niculescu

Director Program, Fundația pentru o Societate Deschisă

M-a incitat exemplul pe care l-a dat domnul ministru Dâncu, legat de Panait Istrati. Din nefericire, ceea ce este descris în cărțile lui Panait Istrati despre Dobrogea nu mai există. Ar fi interesant să discutăm, poate nu aici, de ce nu mai există societatea aceea, indiferent ce etichetă îi punem: inter, intra, multi-culturală. Dar dacă ar exista, cred că am discuta astăzi în perspectiva integrării europene despre relațiile româno-germano-maghiare în termeni economici și nu etnici și ar fi mult mai folositor în drumul spre Europa. Am putea adăuga și alte etnii, dar nu neapărat în perspectiva integrării europene. Vă mulțumesc.

Mona Muscă

Deputat PNL, Parlamentul României

Voi menționa câteva chestiuni care țin de experiența personală – deoarece cred că

aceasta poate să spună foarte multe lucruri despre situația din România și despre soluțiile adecvate.

În primul rând, eu sunt timișoreancă. A trebuit să vin la București ca să aflu că în România sunt maghiari, germani, evrei ș.a.m.d. Cât am stat la Timișoara, până la 33 de ani, nu am aflat acest lucru. Cred că, din acest punct de vedere, Banatul este un model excepțional pentru ceea ce domnul ministru Dâncu numea interculturalitate. La ora actuală sunt parlamentar de Caraș-Severin, unde sunt mult mai multe minorități naționale decât oriunde în România. Conviețuirea și colaborarea sunt absolut excepționale. Fiecare țară a încercat remedii instituționale privind minoritățile. Aș aminti aici dezbaterile publice – cum a fost în Bulgaria –, negocierea cu ușile închise – în Cehia și Slovacia, au fost 6 runde de negocieri –, utilizarea prerogativelor prezidențiale – mă refer la Havel cu referendumul respectiv –, implicarea actorilor trans-naționali – monitorizări și sancțiuni, acțiunea unilaterală a unui grup etnic – și de multe ori, atunci când s-a opus rezistență, s-a ajuns la separare și la război. Trebuie să recunoaștem că românii au un alt remediu instituțional, *calea participativă* – este denumirea pe care a dat-o președintele UDMR acum un an, cred, la Sinaia. Ea este un model românesc. Ceea ce s-a întâmplat în 1996 a reprezentat un act de curaj de ambele părți: atât din partea Convenției Democratice cât și din partea UDMR. A fost un curaj răsplătit cu două consecințe: una politică, ceea ce s-a întâmplat în 2001 – noua pute-

rea a trebuit să ducă mai departe acest proiect de colaborare cu UDMR, și o consecință pentru populație – a dus, încetul cu încetul, la schimbarea mentalităților în România, pe această temă.

Gusztáv Molnár

Politolog, Redactor-șef, Revista "Provincia", Cluj-Napoca

Cu privire la consociaționism aș dori să adaug că este specific așa-numitelor societăți segmentare. Dar nu numai atât, ci unor societăți în care aceste segmente sunt aproximativ de aceeași mărime. Sunt foarte multe exemple în Olanda, în special în țările mici ale Europei Occidentale și Europei Centrale. La noi sistemul consociaționist s-ar putea aplica eventual în cadrul Transilvaniei și mai puțin în România ca stat național-unitar. Desigur, este doar o abordare teoretică pentru că nu avem instituții provinciale regionale: în România, cum este de altfel și în Ungaria, nu există un regionalism politic care să permită acest lucru. Mai este un impediment care, din păcate, nu permite introducerea acestui sistem, cel puțin în viitorul previzibil, nici măcar în Transilvania. La ce asistăm dacă ne uităm mai de aproape la starea relațiilor româno-maghiare, obiectul dezbaterii de astăzi? Primul lucru ce surprinde este similaritatea pozițiilor celor două guverne – vorbesc de guvernul maghiar și guvernul român – care practică un discurs desuet, total anacronic, centrat asupra vechilor reflexe naționale, ale statelor-națiune. Practic este vorba de o rivalitate a două state naționale, de o luptă care, din fericire, de data aceasta nu se

duce pentru teritorii, ci pentru sufletele oamenilor. În cazul de față este vorba desigur de ardeleni. Pentru a arăta în ce măsură discursul celor două guverne lasă de dorit, aș cita dintr-un document, "Viitorul a început", elaborat de FIDESZ, partidul de guvernământ din Ungaria, și supus dezbaterii publice în ajunul alegerilor, care vor avea loc în mai 2002. M-a interesat în mod special cea parte a documentului programatic care se ocupă de așa-numita "reintegrare națională maghiară", care se află în spatele discuțiilor legate de "legea statutului". Am să citesc câteva fraze ce se referă la așa-numita Consfătuire Permanentă Maghiară, CPM, care este un fel de instituție, o Consfătuire din care fac parte partidele ungurești reprezentate în Parlament, reprezentanții guvernului ungar și, în al treilea rând, organizațiile alese în mod democratic ale maghiarilor de peste hotare. Citez: "CPM asigură o reprezentare politică națiunii maghiare de 15 milioane de suflete, compusă din maghiarii care trăiesc într-un singur bloc în cele opt țări ale Bazinului Carpatic și din maghiarii din diaspora. În urma constituirii CPM maghiarimea de 15 milioane (vedeți, revine acest termen – subl. G.M.) nu este doar o comunitate culturală ci o comunitate care are dreptul și datoria să-și formuleze și să-și afirme interesele naționale. CPM-ul oferă un cadru politic legitim unității naționale care trece peste frontierele țării". Aceasta este viziunea strategică a guvernanților de la Budapesta. Este o viziune total anacronică, din punctul meu de vedere, indiferent de aspectele tactice,

care eventual pot fi interpretate în moduri fundamental diferite. Strategic, programatic vorbind, termenul de "națiune" e folosit nu în sens etnic, drept o concepție culturală a națiunii, ci națiunea apare ca o comunitate politică ce trece peste frontiere. Ce reiese de aici? Se atestă un lucru foarte simplu: Ungaria apare, vrând sau nevrând, ca un player [politic – n.ed.] în Transilvania, prin această strategie și prin "legea statutului". Prin urmare ar fi capabilă să influențeze nu numai discursul public, dar inclusiv să influențeze evenimentele reale. Ce face guvernul român? Cum răspunde? Este în defensivă, categoric, încearcă să-și apere moșia. Elita politică – și aș dori să vorbesc în sens mai larg, nu numai despre guvern ci și despre politicienii români din opoziție – are o atitudine la fel de anacronică, pornind de la conceptul de națiune stăpână pe un teritoriu, de la un exclusivism teritorial și național. Desigur, pot fi acordate anumite facilități, anumite drepturi, altora dar "este moșia mea, să fie clar!".

În acest sens, eu cred că abordările ambelor guverne lasă de dorit și ar fi timpul să ne așezăm pe o poziție din care putem interpreta și critica, fără să ne implicăm în favoarea unuia sau altuia. La revista *Provincia*, al cărei reprezentant sunt aici, tocmai aceasta încercăm să facem – să construim un fel de spațiu public în care pot fi formulate lucrurile și altfel. Nu o să intru acum în detalii. Mulțumesc.

Dan Oprescu

Expert, Guvernul României

Aprob diagnosticul inițial, pus în legătură cu existența anumitor tensiuni româno-maghiare.

Tensiunile dintre cele două guverne dar și dintre reprezentanți ai maghiarimii și ai românimii sunt provocate, în ultima vreme, de așa-numita "lege a statutului maghiarilor din unele țări vecine Ungariei" – pentru că o țară importantă vecină Ungariei, Austria, a fost scoasă de pe această "listă neagră". Legea este resimțită ca o umilire de către opinia publică românească, după părerea mea, iar majoritatea clasei politice s-a pliat pe această reacție. Trebuie spus că la nivel de FIDESZ, sau la nivel de guvern al republicii Ungare, această lege, Legea 62, a fost provocată, după cum a spus și Orbán la Târgu Mureș – în această vară, la conferința de presă comună cu prim-ministrul Adrian Năstase – de către Conferința Permanentă Maghiară, care s-a înființat în 1999 și care există în două forme. Dumneavoastră, domnule Molnár, ați vorbit de forma inițială. Într-adevăr, la 27 iunie, la câteva zile după ce s-a votat legea în Parlamentul de la Budapesta, această Conferință s-a adunat în formula spusă de dumneavoastră și a propus această declarație unde se spune că Legea 62 are drept scop, foarte simplu, diminuarea discriminării la care sunt supuși maghiarii în țările numite. Mai există o Conferință, MAERT, care s-a reîntrunit pe 26 octombrie, într-o variantă lărgită, în care au existat și reprezentanți ai diasporei, inclusiv anumite persoane mai radicale din diaspora americană, și s-a produs un alt document, unde s-au decis amănunțele aplicării acestei legi, respectiv eliberarea legitimației de maghiar cu poză și a legitimației de rudă maghiară cu poză.

Este foarte interesant că, la fel

ca în Parlament, liber-democrații, liberalii de la Budapesta, au votat numai pentru prima parte a declarației, nu au fost de acord cu eliberarea legitimației și așa mai departe. Doamna Mona Muscă a vorbit aici din perspectiva Partidului Național Liberal și nu a tuturor liberalilor. Există niște liberali eckstainieni în cadrul UDMR care nu au protestat, care au acceptat și semnat amândouă declarațiile. Cred că trebuie să înțelegem actuala defensivă a guvernului și a anumitor oficialități române și ca pe o defensivă a unor elemente din UDMR. Este vorba de așa-numitele elemente europene, a căror ilustrare ar putea fi senatorul Frunda György, Tokay György, Markó Béla – persoane care, de mai bine de un deceniu, s-au prezentat în fața publicului, a "politichiei" din această țară și de la Strasbourg, ca fiind adevărați europeni. La ora actuală vocea lor nu se aude. Din contră, există o altă grupare, reformistă, care este mult încurajată de către anumite elemente de la Budapesta și care i-a trecut în defensivă pe europeniști. Europeniștii sunt și centraliști. Ei doresc participarea în Parlamentul de la București, eventual în guvernul de la București, și au mari succese în această alianță parlamentară cu PSD-ul. Un exemplu este "Legea administrației locale" pe care nu au putut să o "treacă" atâta vreme cât au fost, din punct de vedere guvernamental, la putere. De asemenea, există elemente UDMR și în cadrul executivului – un anumit Subsecretar de stat.

Spre deosebire de domnul Molnár, consider că există și un curent provincialist. Este vorba

de persoane care preferă "modelul catalan". Cu alte cuvinte: "dați-ne autonomie în zona în care noi suntem majoritari, Covasna, Harghita, trei sferturi din Mureș și veți avea asigurat votul UDMR pentru orice guvern catadicsiți să faceți la București; dar dați-ne autonomie locală, teritorială".

Putem înțelege această tensiune care există actualmente între România și Ungaria, între români și unguri, și din perspectiva luptelor aprige care se duc, unele "la baionetă", în cadrul UDMR, pentru controlul acestei formațiuni. La fel, trebuie să avem în vedere faptul că ne așteaptă un moment foarte tensionat în martie 2002 când vom avea de-a face cu recensământul. Încă nu se știe ce se va întâmpla, care va fi formula, dacă se va putea produce declararea multiplei apartenențe etnice (eventual). Lucrurile vor marca un crescendo până în aprilie-mai, odată cu alegerile din Ungaria. În afară de scepticismul la care eram îndemnați de Gabriel Andreescu și de Stelian Tănase, aș spune că e nevoie de mult stoicism în acest moment și cred că actuala defensivă a guvernului României s-a izbit de o anumită retragere a celor care ar trebui să ducă o diplomatie preventivă – OSCE, Înalțul Comisar pentru Minoritățile Naționale. Toți se fac că plouă la ora actuală. La fel, am observat că și anumite elemente ale societății civile – PER, poate și Fundația Soros – mai așteaptă puțin să se coacă buba. Ar fi bine ca și aceste elemente ale societății civile să urmeze exemplul altora – haideți să discutăm, să vedem ce-i de făcut. Vă mulțumesc.

Josef Duchac

Director, Fundația Konrad Adenauer, Reprezentanța din Ungaria

Doamnelor și domnilor, vă mulțumesc și dumneavoastră pentru răbdarea de a mă asculta câteva minute, cu acest prilej. Vorbim despre relațiile între români și unguri, în interiorul acestei țări și la nivelul relațiilor dintre cele două state vecine, România și Ungaria. Problema de bază este relația dintre majoritate și minoritățile etnice, iar legat de minorități există întotdeauna două aspecte: 1) Ele trebuie – și de multe ori chiar doresc – să se simtă acasă în țara în care trăiesc; 2) Există un popor, o națiune, care se simte oarecum co-responsabil(ă) pentru această minoritate. Într-o asemenea situație întâlnim deseori tensiuni. De aceea voi fi foarte rezervat în aprecieri. În Germania trăiesc aproximativ șapte milioane de turci și în acest context asistăm la o întregă dezbateră în legătură cu o nouă lege a imigrației. Poate că această nouă lege va fi cea mai fierbinte temă anul viitor (2002, n.tr.), în

campania electorală. Pot da și un exemplu pe care l-am trăit personal. Pe când eram în St. Petersburg, situația din Rusia era atât de dificilă încât mulți ruși de origine germană doreau să emigreze în Germania. Dacă toți aceștia ar fi emigrat, noi nu am fi putut face față problemei, dar ei ar fi avut dreptul să emigreze pentru că în Germania, chiar Legea Fundamentală prevede la art. 116 obligații față de aceste persoane. Lucram la St. Petersburg, eram bun prieten cu primarul general Sobciac iar actualul președinte rus Putin era la vremea respectivă încă viceprimar general. Ne-am gândit ce putem face pentru a împiedica emigrarea. Am spus atunci că trebuie să creăm pentru rușii de origine germană condiții extrem de bune, pentru ca ei să rămână acolo. Și am zis: haideți să le construim un sat (propriu). Sobciac, Putin și cu mine am luat apoi avionul, ne-am dus în Germania și în fața Comisei Bugetare a Bundestagului, la Bonn, am "cerșit" cât mai mulți bani pentru construcția unui sat la marginea

orașului St. Petersburg, astfel încât rușii de origine germană să rămână în Rusia. Dau acest exemplu pentru a arăta cât de complicat este uneori pentru un stat să lucreze după o astfel de lege și ce greutate decurg din asumarea unei asemenea obligații de protecție a unei minorități etnice din altă țară. Știu că și România și-a asumat obligații similare în relația cu Republica Moldova. Cred că este decisiv ca în asemenea situații nimeni să nu lege pretenții teritoriale de obligația asumată de a proteja minoritățile. Prin urmare, dacă Viktor Orbán ar cupla legea pentru statutul special al maghiarilor din România cu pretenția de a modifica condițiile de după Trianon, atunci noi, Fundația Konrad Adenauer, am părăsi această țară, pentru că nu am susține această pretenție. De fiecare dată când asumarea unei obligații de protecție urmează să ducă la modificarea unor condiții existente, noi trebuie să ne opunem. Dar ambele țări, Ungaria și România, au în contextul despre care vorbim astăzi un mare obiectiv comun – vor să devină membre în UE. Că o țară va intra mai devreme în UE iar alta mai târziu, nu are rost să discutăm. Dar ambele țări vor trebui să se subordoneze ideilor care guvernează Uniunea, altfel nu vor putea deveni membre. De aceea trebuie să reflectăm rațional, unde anume ar putea interveni o derapare, un bruiaj pe acest drum. Integrarea europeană își trage seva din trei mari principii: 1) Libertatea (iar acest lucru ne duce cu gândul până la filosofia vechilor greci). 2) Ordinea – și nu amintesc de ordine pentru că sunt german, ci

pentru că ordinea este necesară, iar acest lucru l-au recunoscut deja românii în sistemul lor juridic. 3) Demnitatea omului. Dacă aceste trei criterii se încalcă, integrarea europeană nu mai funcționează. Iar dacă relațiile româno-maghiare încalcă undeva aceste trei principii, atunci cele două țări vor avea probleme în a se integra. De aceea, în situații de acest tip eu recomand întotdeauna dialogul, în vederea atingerii obiectivului central.

Consider că primele două declarații ale acestei seri – cea a domnului Ministru și cea a domnului Ambasador – constituie un start bun. Dialogul este un mod de a îmbunătăți relațiile dintre cele două țări, viitoare membre în această mare familie europeană. Subliniez: cel mai important lucru, pe care părinții fondatori ai UE îl aveau în vedere, este pacea în Europa iar acestui deziderat trebuie să ne subordonăm cu toții. Vă mulțumesc tuturor pentru răbdarea de a mă asculta.

Renate Weber

Președinte, Fundația pentru o Societate Deschisă

Vaș mulțumi pentru această întâlnire dacă n-aș avea un sentiment teribil de puternic că de fapt fac o călătorie în timp, într-un timp nu foarte îndepărtat, și mărturisesc că nu este chiar călătoria pe care mi-aș dori-o.

Aseară priveam pe EuroNews un documentar despre un orașel suedez la granița cu Finlanda, chestiunea fiind că Suedia nu va trece la euro, în schimb Finlanda va trece. Personajul principal era un patron, cetățean suedez, de origine asiatică, și restaurantul

lui era subiectul cel mai important pentru că el oricum lucra în ambele monede de multă vreme, finlandeză și suedeză, și era primul care ar trece la euro în Suedia, într-o țară care nu trece la euro. Primarul de acolo și toată lumea erau cu zâmbetul pe buze, stăteau cu toții la masă, clienții erau finlandezi, granița fiind una pe care o treceau cu pasul. Primarul era alături de patronul restaurantului, foarte mândru și spunea: “de la noi întreaga Suedie o să accepte euro, până la urmă. Noi suntem primii și restul o să ne urmeze.” A fost un filmuleț de vreo zece minute. Vă mărturisesc că aproape tremuram când mă uitam la el și mă gândeam: “și noi, oare, despre ce o să vorbim mâine?”.

În vreme ce acolo un primar împreună cu o comunitate locală mică și un patron de restaurant treceau la euro când de la centru nu se trecea la euro, un document al unei instituții publice din România, mă refer la proiectul de raport al SRI, spune următorul lucru: “în județele menționate au fost deja operaționalizate mecanisme și instituții a căror funcționare este de natură să conducă la realizarea și chiar consolidarea unei unități teritoriale autonome, capabile să deruleze activități politice și socio-economice fără a întreține legături majore cu Bucureștiul. Se conturează în acest mod riscul ca secțiuni importante ale vieții sociale din arealul respectiv să fie deconectate treptat de la fluxurile economice și de decizie naționale, realizându-se o separație de facto...”. Unde suntem noi astăzi? Am dreptul legitim să știu – m-am născut și trăiesc în

această țară.

Nu am fost reconciliatoare de profesie dar mărturisesc că au fost momente când m-am implicat în dialogul româno-maghiar, fie că era vorba de româno-maghiar în interiorul țării, fie în ceea ce privește cele două țări. Îmi pun cu legitimitate surprindere întrebarea de ce în 2001 reluăm temele din anii trecuți?

Înțeleg preocuparea lui Gusztáv Molnár cu privire la ceea ce face și ceea ce spune guvernul de la Budapesta – ești cetățean maghiar și este foarte bine să-ți chestionezi guvernul. Eu n-am decât cetățenia acestei țări și vreau să chestionez guvernul meu cu privire la acest document oficial care spune, la un moment dat, că obiectivele minorității motivate formal prin necesitatea prezervării tradițiilor sunt obținerea autonomiei în diversele sale forme, personale, culturale, administrative și finalmente teritoriale (...).

Există și altă dimensiune a relației româno-maghiare, la nivel statal. Cu ingenuitatea, naivitățile anilor '93, '94, '95, împreună cu colegi de la această masă, ne-am străduit foarte mult să convingem că este neapărat nevoie de un tratat româno-maghiar. Am continuat să ne facem treaba și când am fost huliți de toată lumea. Tratatul acela s-a încheiat în octombrie 1996. Citesc însă în presă că în scrisoarea adresată de Prim-ministrul român prim-ministrului Orbán cu privire la obiectiile părții române la “legea statutului”, apare următoarea chestiune: partea română crede că ar fi bine venit ca autoritățile ungare să precizeze într-o declarație oficială că “Ungaria

nu pune în discuție prevederile tratatului de pace de la Trianon”. Cum rămâne cu tratatul din 1996? Ce să înțeleg, că România se întoarce și în timp, nu numai că stă pe loc? Vă mărturisesc sincer că mă simt în zona crepusculară. Dacă aș putea cumva să ies de acolo cred că aș putea să-mi canalizez energiile și către ceva constructiv.

Smaranda Enache

Co-Președinte, Liga ProEuropa, Târgu-Mureș

Aș dori să mulțumesc și eu pentru prilejul de a mă găsi aici însă mărturisesc că o serie din observațiile mele au fost deja făcute, inclusiv cele cu privire la relația fino-sudeză. Aș vrea să mă refer la faptul că s-a discutat aici de existența unei tensiuni în relațiile româno-maghiare. Împărtășesc întru totul opinia Renatei Weber că după 12 ani de eforturi ale societății civile ne găsim, totuși, într-o situație de întoarcere la probleme care păreau depășite. Știu personal cât de mult a însemnat pentru imaginea României și pentru nominalizarea ei, pentru începerea negocierilor de aderare, la Helsinki în 1999, faptul că între cele două țări a existat și există o relație stabilă. Problema pe care o avem cu relația româno-maghiară vizează în principal elitele politice din cele două țări, și aș vrea să subliniez acest lucru: din păcate, elitele politice nu au găsit modalitatea de a transforma această relație într-una stabilă și previzibilă. România și Ungaria au o mare răspundere pentru integrarea europeană și euro-atlantică pentru că de relația lor, care este o relație cheie, depinde nu numai stabilitatea lor

internă, ci și stabilitatea regională. Prin urmare este un act de oarecare cinism să afirmăm, pe de o parte, că suntem totalmente dornici să ne supunem acestui proces de integrare euro-atlantică, iar pe de altă parte să abordăm politici, atitudini, care să indice tocmai faptul că ne creăm destule piedici pentru integrarea euro-atlantică.

Evident, sunt lucruri care trebuie discutate. “Legea statutului”, după cum se știe, nu este singura lege de acest tip. Cei care au citit *Raportul comisiei de la Veneția* cunosc că această lege maghiară face parte dintr-un nou sistem de protecție a minorităților care a fost calificat de către *Raport* ca fiind un *trend pozitiv*, și citez: “trend pozitiv, cu toate aspectele critice”. Dacă interesul nostru național este acela pe care îl susțin în mod repetat și obsesiv atât puterea cât și opoziția, cu fiecare ocazie – integrarea euro-atlantică – atunci ar fi normal ca la apariția unor momente de tensiune între cele două guverne, primul lucru care să se întâmple să fie negocierea. În loc de aceasta noi asistăm, în România, la o cascadă de declarații politice ale premierului, ale miniștrilor, care au declanșat rezerve nefondate atât față de lege cât și față de minoritatea maghiară din România, conducând la o escaladă a discursurilor de presă, la un dialog viciat. Cred că este momentul să decidem dacă dorim realmente să facem parte din Europa și să ne asumăm această responsabilitate. Dacă această decizie este fermă, atunci dialogul între guverne poate fi alimentat pe diverse paliere. Ceea ce este de neacceptat însă, pentru viitor, este instrumen-

talizarea politică a relației româno-maghiare. Având în vedere că aceasta este o relație complexă și complicată, fiind și o chestiune de politică internă dar și una de politică externă, este important să găsim mecanisme sofisticate pentru a crea soluții. Există multe modele de reconciliere: franco-german, finlandez, regionalizarea etc. Nu cred că soluția va putea să excludă statele naționale și regiunile, ci văd modelul acestei soluții ca fiind unul integrator, în limitele responsabilității. Este important să spun că în discuțiile pe care le-am avut cu alți colegi din societatea civilă am fost absolut decizi să nu tolerăm, cel puțin din partea guvernului nostru – și sperăm ca societatea civilă din Ungaria să procedeze la fel – nici un fel de derapaje. Vă adresăm cel mai sever avertisment să binevoiiți ca pe banii contribuabililor să faceți o politică responsabilă, având în vedere că sunteți răspunzători față de cei care plătesc taxe, impozite și față de instituțiile la care am aderat. Cred că e nevoie de o discuție și despre relațiile româno-maghiare dar și despre *cultura contractului* în România. Nu voi ignora tema respectării angajamentelor și servirii tratatelor cu bunăvoință – *with good will*, așa cum spun toate tratatele europene. Prin urmare, dacă avem 12 ceangăi care vor să învețe în limba lor nu se face gaură în cer. Dacă există o minoritate care discută anumite tipuri de autonomie nu se face gaură în cer.

O să închei spunând că relațiile româno-maghiare sunt mult mai complexe și mult mai echilibrate decât relația între guverne, că relațiile militare,

economice, culturale sunt intense. Eu cred că mesajul nostru către Europa este că există în ambele țări o puternică voință civică și populară de construire a unui parteneriat strategic și că derapajele elitelor politice în căutare de popularitate fără acoperire sau legitimitate nu pot opri acest proces de reconciliere istorică început acum 12 ani.

Arpad Marton *Vicelider al Grupului parlamentar UDMR*

Am onoarea să reprezint UDMR nu numai la această conferință, ci și în comisia mixtă menită să ușureze aplicarea Tratatului bilateral româno-maghiar. Mai fac parte și din Comisia de Cultură a forului despre care a vorbit domnul Molnár, MAERT. În cadrul acestor comisii fac aproape permanent o traducere din română în română și din maghiară în maghiară pentru că, deși traducerea sunt conform dicționarelor, același cuvânt înseamnă ceva pentru un român, altceva pentru un maghiar din Ardeal și altceva pentru un maghiar care stă pe băncile parlamentare din Ungaria, chiar dacă persoana respectivă are, eventual, origini ardeleni. Este o experiență foarte interesantă. Voi încerca și aici să explic câțiva termeni, așa cum îi înțeleg eu.

Sa vorbit despre MAERT, pe care eu o consider o instituție pur și simplu de consultare și aș putea să o asemăn cel mult cu Consiliul Minorităților. Noi, cei care activăm acolo, știm ce puteri are acesta. Cam aceleași puteri au avut și deciziile noastre luate în Comisia de cultură a MAERT cu privire la "legea statutului", despre care eu am

spus de multe ori că este perfectibilă. Am și propus amendamente, însă decizia era a altora, care nu au fost de acord – exact așa cum în cazul Consiliului minorităților noi discutăm o problemă acută, gravă, facem și conferințe de presă, scriem pe la ministere, pe la Guvern, trimitem adrese Parlamentului și situația rămâne neschimbată. Înființarea MAERT este legată de o încercare de instituționalizare a ceva la care noi, toți maghiarii din România, ținem – a avea o posibilitate să ne spunem părerea despre lucrurile care ne privesc direct, oriunde se ia o decizie care ne vizează. Dacă e posibil, vrem să se ia acele decizii ținându-se cont și de ce spunem noi. Am ajuns astfel exact la problema autonomiei, care are o conotație peiorativă. De zece ani încă nu s-a înțeles, deși e scris în Constituția României, că sunt mai multe autonomii reglementate în acest document fundamental. Cu toate acestea, marea majoritate a populației, când aude de autonomie, imediat se gândește la sfârșirea trupului țării. Există

scrise în programul UDMR, destul de clar, de 10 ani, două tipuri de autonomie. Una teritorială, care ar putea viza cele 3 județe, și una comunitară, care e legată de apartenență la etnia maghiară. Am spus de multe ori ce înseamnă pentru noi autonomia. Autonomia nu înseamnă nicidecum o sfârșecare, o rupere, ci înseamnă luarea unei decizii în problemele care ne privesc. Iată un exemplu: de câteva săptămâni discutăm în Comisia pentru Cultură o inițiativă legislativă a doamnei Muscă, unde am avut o problemă majoră cu termenul "autonomie". Ce va să zică autonomia Rompres-ului? Este un pericol național? Nu este un pericol național? În ce constă? Ce rol are această autonomie?

Legat de conceptul de "autonomie" este cuvântul maghiar *önkormányzat*, tradus în românește *autogovernare*, care în Ungaria înseamnă și administrație locală. În Ardeal folosim termenul cu același sens și îi mai adăugăm o conotație: modul de a se exercita autonomia comunitară, reglementată prin lege.

Toate aceste sensuri sunt cunoscute, accesibile politicianului din România și, cu toate acestea, ori de câte ori cineva aude cuvântul *önkormányzat* – gata! se rupe centrul țării! Cred că discuția pe această temă este binevenită, pentru a clarifica dacă există într-adevăr o înțelegere greșită a unor termeni, a unor deziderate și doar astfel vom găsi soluții pentru problemele create. Voi ilustra cele spuse cu un exemplu sugestiv: s-a dat un concurs la Ministerul Culturii pentru un post de director. Cineva l-a întrebat pe unul dintre candidați cum vede posibilitatea ca pe aceeași scenă, în același timp, să se joacă o piesă în care să se vorbească și în limba maghiară și în limba română. Teoretic este posibil. Pericolul vine atunci când este obligatoriu să fie numai astfel de reprezentării deoarece cultura este legată de limbă și ea trebuie segregată – cuvânt foarte neplăcut. Nu pot să joc permanent o astfel de piesă pentru că nu mai am nici cultură română, nici cultură maghiară. Prezervarea și dezvoltarea culturii (cu multiplele sale aspecte, inclusiv învățământul) cer astfel de elemente de segregare, care fac posibilă interculturalitatea.

Vasile Dâncu
*Ministru, Ministerul
Informațiilor Publice*

Aș vrea să fac două precizări care mă angajează pe mine și nu Guvernul României chiar dacă, întâmplător, sunt ministru. Aș vreau să reiau discuția de unde a lăsat-o domnul Dan Oprescu, în legătură cu societatea civilă. La noi s-a dezvoltat o societate civilă care a făcut foarte multe lucruri

bune, dar cred că “identifică greșit dușmanul”, cum se spune în arta militară. Sigur, societatea civilă din România trebuie să chestioneze Guvernul în legătură cu responsabilitatea acestuia față de acele proprii. Dar cred că societatea civilă trebuie să se lupte în primul rând cu inerția, cu prostia (sic!), cu tot ceea ce ne oprește să mergem înainte, și, evident, în măsura în care ele se întâlnesc în Guvern, aceasta să fie o țintă. Nu sunt de acord cu doamna Renate Weber că suntem tot acolo unde eram în 1990, dar sunt de acord cu ce spunea domnul Gusztáv Molnár sau domnul Gabriel Andreescu – am depășit “deșertul”, adică zona aceea în care nu se putea produce nimic în relațiile româno-maghiare. Cred că s-au schimbat mentalitățile într-o manieră decisivă, înspre un model intercultural probabil, sau un model multicultural, consociaționist. Gândiți-vă că în 1990 românii nu puteau să-și imagineze că ungerii vor vorbi într-o primărie în limba lor, vor avea universitate ș.a.m.d. Între timp s-au schimbat foarte multe lucruri, chiar dacă dumneavoastră spuneți că nu se vede. Cred că una din probleme este că indignarea societății civile este de foarte multe ori lirică, prea subiectivizată. De aceea cred că nu putem să mergem și mai repede înainte. Cred că noi, cei din Guvern, trebuie să fim chestionați dar și societatea civilă trebuie să încerce să mențină un echilibru al abordării.

În ceea ce privește “legea statutului”, nu există o voință, așa cum spuneți dumneavoastră, doamna Smaranda Enache, unanimă în România și unanimă în Ungaria. Voința

civică nu este numai a organizațiilor neguvernamentale, ci e voința locuitorilor României, care sunt împotriva “legii statutului”. Societatea civilă maghiară se opune unor obiective ale societății civile române. Deci drumul spre Europa nu este chiar atât de simplu, și ar trebui să înțelegem că voința societății civile din România este diferită de voința societății civile din Ungaria. Este o realitate și nu este cea mai bună. Ideologiile statelor contaminatează, până la urmă, toate straturile societății, până la elite, dar și acestea produc ideologii. Cred că angajamentul nostru pentru Europa este clar: toată societatea românească dorește integrarea europeană. Nu cred că “legea statutului” și atitudinea noastră față de aceasta sunt condiții care ne-ar putea accelera sau opri drumul spre Europa. Atitudinea față de această lege trebuie să fie legată de dialog și conciliere. Nu putem să cedăm numai noi atât timp cât în Ungaria se manifestă o formă de imperialism simbolic, care trece granițele. În cazul nostru este un fel de naționalism simbolic, pentru că încercăm să ne apărăm în interiorul granițelor. Dacă există o vinovăție ea este comună, așa cum spunea domnul Gusztáv Molnár, și nu putem să facem numai noi sacrificii.

Varujan Vosganian
Uniunea Forțelor de Dreapta

Am să vorbesc despre relațiile româno-maghiare înăuntrul granițelor. Eu refuz termenul de integrare a minorității maghiare; sunt de acord să discutăm despre integrarea minorității române, căci aproape jumătate dintre romii nu

au acte de identitate sau domiciliu stabil, 90% lucrează pe piața neagră și o treime dintre ei nu sunt incluși în programul de școlarizare. Dacă am folosi noțiunea de integrarea a maghiarilor ar însemna să-i ofensăm pe cetățenii români de naționalitate maghiară.

Lucrurile sunt cu totul diferite în 2001 decât în 1990. După opinia mea, a discuta despre probleme ale etniei maghiare înseamnă a ofensa UDMR, pentru că acest partid, din 1996 (cu câteva excepții), a votat toate actele Parlamentului. Cu alte cuvinte, UDMR a fost un susținător al realităților politice românești din '96 până acum. Aș putea spune că eu sunt mai persecutat decât UDMR sau decât ungurii pentru că eu am mult mai multe rezerve față de politica guvernamentală din '96 încoace decât UDMR. Dacă Uniunea e de acord înseamnă că problemele pe care le-a avut minoritatea în '96 sunt într-un proces triumfător de rezolvare. La această masă nici un reprezentant politic al UDMR nu a făcut vreo referire critică la guvernare, deci Uniunea ar trebui să-și clarifice atitudinea: ori e mulțumită, ori e nemulțumită. Dacă nu e mulțumită, să o spună.

Chestiunea națională nu înseamnă raporturi interetnice conflictuale. Astăzi există conflicte instituționale sau ne-instituționale între români și unguri. Problema României nu este legată de minoritatea maghiară din Transilvania ci de poziția românilor de acolo. Cred că trebuie să ne preocupe mai mult solidaritatea națională, între românii de peste Carpați, decât problema minorității

maghiare(...)

UDMR este victima limbajului ambivalent, ambiguu, al PSD care, pe de o parte, mulțumește etnia și își asigură majoritatea parlamentară, iar pe de altă parte, prin Ministrul de Interne sau prin șeful SRI, critică minoritatea maghiară, astfel încât să-și păstreze suportul electoral. Acest limbaj ambivalent costă enorm România deoarece se manifestă și în raportul dintre procesul de integrare și reforma internă.

(...)O temă foarte importantă este cea a dreptului la diferență, care trebuie respectat. Altă problemă ar fi conștiința națiunii dominante, o temă mult mai subtilă și pe care trebuie să o respectăm. (Către Vasile Dâncu - n.ed.) Dacă manifest idealul reîntregirii, sunt imperialist? Eu, Varujan Vosganian, de două generații în România, sunt unionist, atât în ceea ce privește Chișinăul cât și în ceea ce privește Cernăuțiul. Nu sunt naționalist în sensul "imperialist", de care spuneți. Dacă eu doresc ca Cernăuțiul să se reîntoarcă într-o bună zi la patria mamă, mi se pare incorect să condamnăm un maghiar din România pentru că, în adâncul sufletului, dorește reîntregirea. Accept acest lucru ca un dat. Același lucru se întâmplă cu turcii din Bulgaria, cu rușii din Moldova sau din Letonia, Estonia, cu sârbii din Croația, cu germanii din Cehia, cu ungurii din Voievodina. Cel a cărui națiune a fost dominantă s-a trezit minoritar. El poartă o nostalgie. Dacă nu accepți această realitate nu înțelegi nimic din ceea ce se întâmplă în Europa de est. În același timp noi, care suntem stăpâni în țara noastră, cu o mentalitate de

învingători, (...)nu trebuie să avem o mentalitate feminină și să ne lamentăm că ne ia cineva Covasna și Harghita.

Aș vrea să subliniez următoarele: 1) Eu cred că una dintre sursele naționalismului stă în decalajul economic. Când România a fost puternică economic problema aceasta nu a existat. Oameni ca Octavian Goga sau Vaida Voievod, care erau ardeleni patrioți, nu aveau probleme cu minoritatea maghiară. 2) Legea statutului e o modalitate prin care Ungaria subvenționează nivelul de trai din România. Din punct de vedere legal românii nu sunt discriminați. 3) Este fals că în România nu există drepturile colective ale minorităților. Un exemplu este art. 59 din Constituție.

Pentru relațiile româno-maghiare ar fi câteva soluții: 1) România și Ungaria să intre într-un sistem instituțional cu reguli deja stabilite pe care amândouă țările să le respecte, cum ar fi structurile euro-atlantice, și atunci lucrurile se limpezesc de la sine. 2) Noi, românii, trebuie să luăm lucrurile așa cum sunt și să nu-i acuzăm pe unguri de lucruri care țin de conștiința națională și sunt firești. Tendința revizionistă este un non-sens, căci în secolul XX nici o frontieră nu s-a mișcat pe timp de pace, și nu vād de ce lucrurile s-ar schimba. 3) Altă soluție este opțiunea pentru capitalism, coeziune socială bazată pe subsidiaritate, parteneriat și perfecționarea sistemului instituțional.

Liviu Mureșan
Fundația EURISC

Mulțumesc pentru această inițiativă de a aduna atâtea personalități și instituții în jurul

Relațiile româno-maghiare: împreună într-o Europă unită

acestei mese în legătură cu o temă care este de actualitate. "Într-o Europă unită" (din titlu - n. ed.) este, după părerea mea, esența problemei. Pornind de la angajamentele europene asumate de ambele țări se rezolvă o mare parte din dificultățile relațiilor româno-maghiare. Trebuie să vedem în ce măsură integrarea României în NATO și a Ungariei și a României în Uniunea Europeană sunt sau nu afectate de problemele prezentate aici. Aș vrea să cred că acestea sunt subordonate efortului de integrare europeană, care trebuie să consume energiile ambelor țări, căci avem de respectat reguli, obligații, termene. Este absolut nevoie să ne "liniștim", *cool down*, cu privire la "legea statutului", pentru că la ora actuală la Bruxelles și în alte capitale se face o monitorizare a tot ce se spune la Budapesta și București. Climatul de securitate internațional nu acceptă nici un fel de derapaj. Rămâi surprins să găsești într-o capitală un discurs post-electoral, la un an de la alegeri, și în altă capitală un discurs pre-electoral, cu un an înainte de alegeri, când problemele pe care le avem la Budapesta, la București și în Europa sunt cu totul altele. Discutăm acum aceleași probleme ca în 1990. Noi, ca societate civilă, unde ne găsim, în 1990 sau în 2001? Unde sunt modelele de stabilitate pe care le ofeream colegilor din Kosovo, în întâlnirile avute la Szeged sau Timișoara? În ce constă rolul nostru stabilizator în regiune dacă punem în discuție echilibrul intern? Consider că acum dezbatem o sumă de declarații, abordări și, în același

timp, constatăm că nu ne confruntăm cu o problemă așa cum a fost cazul cu ani în urmă. Cred că mare parte din cei de față și-au adus o contribuție, mai mare sau mai mică, prin angajamentul personal și prin credibilitatea acordată, în procesul de apropiere între cele două țări și, la nivel național, pentru echilibru interetnic. Mulțumesc foarte mult.

Mircea Toma

Director, Agenția de Monitorizare "Academia Cațavencu"

Am să mă refer la o problemă particulară, pornind de la câteva dintre luările de cuvânt care au semnalat existența unor actori semnificativi în jocul relațiilor româno-maghiare. Actorii prezentați de domnul ministru Dâncu ar fi negociatorii și mediatorii. Ar mai fi între actori plătitorii de taxe și o categorie de negociatori care nu se schimbă - ziariștii. Presa este un actor de sine stătător, semnificativ în negocierea relațiilor dintre români și maghiari. Discursul său este uneori retrograd, cu latențe mult mai mari decât cel pe care îl au politicienii datorită "longevității" jurnalistului - vorbesc aici despre jurnalistul proprietar de ziar, care nu este schimbat prin alegeri, care e "stăpânul" propriei lui instituții de presă și care are un discurs propriu din 1990 încoace, discurs care evoluează, dar nu în ritmul în care evoluează o discuție de acest gen, de elite. Acest ziarist are puterea de a influența dezbaterile publice. De exemplu, subiectul universității maghiare a fost blocat pentru că a intervenit actorul jurnalist, deși exista voință politică de a rezolva această chestiune. Discursul refe-

ritor la UDMR și maghiarime este prezent în mod constant în presă, frecvent cu conotații negative, pentru a "înviora" puțin relațiile adormite de o mie de ani, între români și maghiari și sunt foarte puține voci puternice în mass-media care să contribuie cu ceva pozitiv în această chestiune. Există reviste ca *Provincia*, dar acestea nu au tirajul unui ziar ca *Adevărul*. Aș vrea să văd în *Adevărul* termenii "consociaționism" și "inter-" sau "multiculturalitate" sau "privatitate"...

Nu se poate interveni asupra actorului-presă, pentru că este nedemocratic, dar îi pot fi adresate semnale din partea tuturor celorlalți actori implicați. Aș adăuga o remarcă mai degrabă jurnalistică, în legătură cu termenul "presă": am să extind termenul și la SRI, căci noi așa numeam securiștii înainte de 1989 - "presă". În rândul acestei "prese" am întâlnit câteva semnale de un amatorism teribil. Mentalitatea de securist de dinainte de 1989 o regăsim în textul pe care ni l-a citit Renate Weber, text într-adevăr revoltător. Cred că una dintre cheile problemei maghiare se găsește și la Comisia pentru deschiderea dosarelor fostei Securități, care funcționează mai degrabă ca un actual colaborator al fostei Securități. Mulțumesc.

Valentin Stan

Lector, Universitatea București

Dincolo de faptul că am beneficiat de toate intervențiile prezentate în acest panel, a existat o intervenție, a domnului Dâncu, care mi-a modificat intențiile pe parcursul dezbaterii. Am reținut de la domnia sa trei sintagme, pe care îmi voi axa

intervenția. Un prim aspect este legat de “negocierea bazată pe șmecherie” – o sintagmă introdusă de domnul Dâncu în această discuție. Al doilea este legat de sintagma “societatea civilă trebuie să se lupte cu prostia”. Și a treia chestiune este legată de faptul că, uneori, indignarea este “lirică”. Îl voi lăsa pe domnul Dâncu să aleagă în care categorie va integra intervenția mea din acest moment.

Mai întâi, pentru că vorbim de relația dintre Ungaria și România și despre prestația guvernelor în a fluidiza această relație spre obiectivele pe care le urmărim cu toții, subliniez că nu este vorba numai de asigurarea unei anumite formule de respect pentru drepturile omului și ale membrilor minorităților etnice, ci este vorba și de drumul nostru comun, așa cum spune și titlul acestei întruniri, spre Europa. Domnule Dâncu, atunci când guvernul dumneavoastră spune Budapestei să își asume Tratatul de la Trianon, și o face la nivelul celui mai mare specialist în drept internațional, pentru că așa îl consider pe primul ministru al României, se pare că guvernul României nu știe că la ora actuală Tratatul de la Trianon este un tratat mort, înlocuit în 1947 prin Tratatul de la Paris, care a consfințit o nouă configurație politică, teritorială, în Europa, și că în ceea ce privește frontierele naționale românești, ceea ce contează și are valoare juridică obligatorie este Tratatul bilateral de bază între România și Ungaria. A cere Ungariei să respecte Trianonul înseamnă să contesti Tratatul bilateral de bază. Articolul 47 din Tratatul de la Trianon spune că România recunoaște și confir-

mă relația cu Ungaria, obligația de acceptare într-un Tratat cu puterile aliate de la acea vreme a unei prevederi care vă duce la articolul 11 din tratatul semnat în 9 decembrie 1919 și care sună așa: “România este de acord să acorde comunităților de sași și secui în Transilvania autonomie locală”. Mai poate fi cerut Ungariei să respecte Tratatul de la Trianon în 2001? Vedeți în care din acele trei categorii: “lupta împotriva prostiei”, “negocieri cu șmecherie” sau “indignare lirică” se include solicitarea guvernului român, ca Ungaria să-și asume Trianonul. Ungaria nu are nici o problemă să-și asume Trianonul din punctul de vedere al frontierelor pentru că le-a recunoscut într-un tratat politic de bază cu România. S-ar putea să avem noi probleme cu ce scrie în Trianon. Deci, să citim Tratatul de la Trianon!

Al doilea lucru pe care aș vrea să-l subliniez se referă la o conferință de presă pe care a avut-o primul ministru al României, domnul Adrian Năstase, împreună cu primul ministru al Ungariei, domnul Viktor Orbán, imediat după încheierea reunirii de la București a primilor miniștri din țările membre CEFTA. În această conferință de presă domnul Năstase a primit o întrebare legată de “legea statutului” adresată de televiziunea ungară, care viza o comparație pe care primul ministru român ar fi trebuit să o facă între legea ungară și legea slovacă, amândouă ocupându-se cam de același lucru, referitor la cetățenii români de etnie slovacă și ungară. Domnul Adrian Năstase trebuia să lămurească de ce suntem de acord cu una și nu

suntem de acord cu cealaltă. Domnia sa a motivat că legitimația slovacă era acceptabilă pentru guvernul român, spre deosebire de cea maghiară, deoarece nu viza drepturi economice, sociale, nu viza situații care sunt oarecum complexe – soții, copii, familii mixte – și aceste legitimații se eliberau la Bratislava și nu în România.(...) În legea slovacă și în raportul comisiei de la Veneția se specifică foarte clar că legea slovacă acordă drepturi economice și sociale: drept de angajare fără eliberarea permisului de domiciliu pe teritoriul Republicii Slovace și fără permis de angajare. Legea ungară nu merge atât de departe. Se spune foarte clar că legitimația slovacă se eliberează de către consulate, deci nu la Bratislava. Întrebarea mea pentru dumneavoastră este: cum e posibil ca primul ministru al României poate să spună așa ceva și în ce categorie încadrați această formulare a domniei sale?

Aș avea o întrebare și pentru dumneavoastră personal, cu această ocazie. Ați avut o intervenție, preluată în transcript de Radio România Actualități, pe data de 16 octombrie, la ora 16, la o conferință de presă a Partidului Social Democrat. Atunci, pentru a arăta că nu există probleme și tensiuni în relațiile dintre România și țările vecine, ați făcut următoarea afirmație: avem tratate cu toți vecinii și există comisii mixte și tratate bilaterale. Oare nu știți că există o țară vecină cu care noi nu avem tratat bilateral și în care există la ora actuală, față de România, niște sentimente nu tocmai prietenoase? Această formalizare ineficientă a rapor-

turilor bilaterale complică foarte mult relațiile României cu țările vecine. Sunt de acord cu ce spune domnul Ambasador al Ungariei care, fiind un diplomat perfect, a menționat aici că relațiile dintre România și Ungaria sunt pozitive și că ele trebuie să ducă în continuare spre atingerea obiectivelor pe care ni le propunem cu toții, dar așa vrea să fac următoarea precizare: este adevărat că niciodată în conflictele dintre unguri și români nu a curs atâta sânge cât a curs, de pildă, într-o singură bătălie între francezi și germani cum a fost cea de la Verdun. Dar nu-mi aduc aminte ca Franța să fi solicitat Germaniei, în epoca de după Tratatul de pace de la Paris din 1947, ca Germania să respecte tratatul de la Versailles. Ținând cont de discursul guvernului român, relația pe care o urmărim și obiectivele pe care dorim să le atingem sunt practic imposibile ca întreprindere rațională și bazată pe ceea ce englezii numesc *accountability* - a da socoteală pentru gafe, inițiative greșite, sau "indignări lirice"

insuficient traduse în românește. Mulțumesc.

István Ijgyártó Ambasadorul Republicii Ungare la București

Cred că și eu ar trebui să am o controversă cu Gusztáv Molnár, fiindcă el este cetățean ungar. N-aș face-o, totuși, pentru că până la urmă este cât se poate de firesc să se facă aprecieri la adresa guvernului sau a principalului partid de guvernământ. Nu strică, totuși, câteva precizări.

În discuții s-au făcut multe afirmații, m-aș referi doar la câteva. Una ar fi că este util să se facă referiri la Conferința Maghiară, deoarece această activitate, care a dus la adoptarea legii statutului, a început cu mulți ani în urmă. Informarea insuficientă a opiniei publice românești, o oarecare lipsă de înțelegere din partea ei, se explică și prin faptul că mass-media, care acum urmărește cu atenție sporită problema ("legii statutului" - n.ed.), nu a fost interesată de acest fenomen până acum. Fără îndoială însă că în anul care se încheie în curând

această temă s-a aflat în centrul atenției și se poate observa că o parte a opiniei publice românești o tratează fără a cunoaște textul legii. O parte din vină o poartă, cred, guvernul ungar, care ar fi trebuit să se preocupe mai din timp ca legea să devină cunoscută. Însă cauza este un fapt foarte simplu. Procedura administrativă ungară impune ca o lege să nu fie publică până în momentul în care ajunge în fața Parlamentului. O puteți considera ca un fel de scuză, dar din păcate este valabilă în cazul oricărei norme juridice ungar. Dacă este vorba, de exemplu, de schimbarea amplasamentului panourilor de circulație, procedura este aceeași. Despre problema politică în sine ("legea statutului" - n.ed.), despre faptul că o asemenea lege se află în pregătire și despre elementele sale definitorii, s-au purtat discuții în Ungaria, cu ani în urmă, lucru de care cercul de politologi ce se ocupă mai intens de problemele din Ungaria a luat probabil cunoștință. Aș vrea să mă refer doar la faptul că această problemă a fost permanent prezentă în dialogul maghiaro-maghiar, devenit oarecum formal prin Conferința Permanentă Maghiară (MAERT) născută nu grație actualului guvern, ci în perioada mandatului guvernării precedente. Oricum, în ultimii 12 ani, cu mai mult sau mai puțin succes, a existat întotdeauna cerința înființării unor astfel de foruri de mediere sau de cooperare, fapt ce poate fi confirmat de domnul deputat Árpád Márton.

De asemenea, multe dintre elementele care reveneau în mod repetat în cadrul dialogului maghiaro-maghiar nu se

manifestau, după părerea mea, tocmai din cauză că participanții la acest dialog percepeau o oarecare sensibilitate din partea vecinilor. Să ne gândim că autonomia, de exemplu, pare să aibă o pondere mai redusă în dezbaterile prezente, ca și problema dublei cetățenii, care de altfel nu este necunoscută în Europa. Există țări care aplică această metodă, ce înseamnă mult mai mult decât a oferi un statut. Cetățenia înseamnă o legătură foarte directă. Prin statut Ungaria nu creează nici un fel de legătură de drept public între unguri, respectiv statul ungar și maghiarii de peste hotare. Acestea sunt cele câteva probleme la care am vrut să mă refer în prezenta discuție. Au fost amintite foarte multe elemente, atât în mod pozitiv, cât și în mod critic. Consider acest fapt foarte pozitiv, deoarece multe intervenții valoroase – n-aș dori să dau nume – au scos în evidență și acele aspecte care într-un fel au “deturnat” discursul (cu privire la “legea statutului” – n.ed.). Aceasta s-a întâmplat, poate, și datorită lipsei cunoașterii textului sau comunicării defectuoase privind intențiile reale, care în unele cazuri este calificată de presa română drept aroganță, lucru cu care eu nu sunt de acord.

Permiteți-mi să citez un alt diplomat, și anume pe domnul ministru de externe Geoană care, la rândul lui, a spus de repetate ori că nu trebuie să permitem ca relațiile româno-ungare să fie dominate de problema “legii statutului”. Și cred că aici suntem pe deplin de acord. Însuși titlul acestei mese rotunde este sugestiv: scopul în perspectivă este integrarea

ambelor țări. Ungaria s-a integrat în NATO pe deplin și se pare că are șanse reale de a se integra în UE într-un viitor previzibil. În privința României ultimele evoluții de politică externă arată că se fac pași mari în această direcție. Eu aș vrea să atrag atenția că Ungaria – poate aplicând o tactică mai reușită, sau din motive subiective și obiective – este mai avansată în această integrare și a acumulat o anumită experiență, nu doar pozitivă, cu privire la acest proces. A intra în Uniunea Europeană, dragi prieteni, presupune un incredibil efort util, care înseamnă pe termen lung o investiție ce se compensează. Înseamnă eforturi și încercări foarte serioase nu doar în cadrul elitei politice, ci și pentru întreaga societate, nu doar înainte de a avea statutul de membru, dar și după aceea, lucru care creează în mod necesar o solidaritate între candidați, indiferent de poziția la care au ajuns aceștia. La fel și NATO, nu este doar un fel de umbrelă protectoare ce se întinde peste țările membre, ci statutul de membru NATO presupune performanțe. Mă refer, de exemplu, doar la faptul că sume uriașe din buget trebuie să fie alocate pentru a-i plăti pe soldații disponibilizați din armatele restructurate. Înseamnă, deci, că pe lângă aspectele pozitive există serioase pretenții atât față de România, cât și față de Ungaria. Cred că aici apare uriașul rol al colaborării, și nu este permis ca acele discursuri, care în momentul de față în mod temporar sau provizoriu, bine sau rău, domină dialogul româno-ungar, să abată atenția de la faptul că, pe baza unei

încrederi reciproce, putem coopera. Îmi pare foarte rău că mesajele, ofertele concrete, care au fost făcute în repetate rânduri fie de prim-ministrul, fie de guvernul ungar către România, s-au pierdut pe lângă discursul ce se desfășoară pe un ton destul de ridicat, și care se concentrează asupra acestei unice chestiuni (“legea statutului” – n.ed.). Eu cred că oferta de colaborare este în continuare valabilă. Ungaria nu face propuneri goale de conținut ci vizează domeniile unde România are nevoie de sprijin, ca de exemplu la Praga, sau chiar în pregătirea pentru integrare, care după mine este esențială. Consider că “legea statutului” nu-i răpește ceva poporului român sau unei părți a acestuia, ci din contră, îi oferă ceva. Nu aș vrea să mă angajez în discutarea acestei probleme, deoarece nu doar ea trebuie să fie abordată în discuția noastră. Aș sublinia că Ungaria are în numeroase domenii oferte, intenții sincere, binevoitoare, propuneri concrete, aflate în consens tocmai cu spiritul Uniunii Europene. Aș da un exemplu: problema autostrăzii din Transilvania, interpretată de foarte mulți și în foarte multe feluri, din păcate chiar presupunându-se existența unor intenții ascunse. Eu, de exemplu, am putut discuta într-un mod cât se poate de firesc nu doar cu cei din județele Harghita și Covasna. Și municipiul Iași sprijină această idee, căci, în mod surprinzător, se pare că și ieșenilor le este mai ușor să treacă prin Cluj și Oradea spre Budapesta, Viena sau Praga, decât să facă ocolul lumii pe o autostradă oricât de frumoasă. Nu văd cum acele investiții sau

proiecte comune ungaro-române care se realizează în Transilvania, sau oriunde în România, ar dezavantaja locuitorii uneia sau alteia dintre regiunile țării, sau ar crea o situație dezavantajată unei zone. Sunt de părere că experiența ungară îi poate fi utilă României chiar dacă Ungaria va fi *de facto* și *de jure* membră a UE. Este de înțeles deoarece nici României nu-i este indiferent ceea ce se întâmplă la granița sa de est, nu doar din perspectiva modului de dezvoltare a regiunii respective, ci și în sensul că atunci când România, la rândul ei, va deveni membră UE, va putea să transmită mai departe, în sens pozitiv, această experiență. La fel și cu Bulgaria – dacă România, la un moment dat, lasă în urmă Bulgaria în privința pregătirii pentru aderare – este de la sine înțeles că experiența ei se transmite mai departe spre vecina din sud. La fel, nu consider că Grecia și Turcia, despre care s-ar putea spune că aparțin într-un sens spațiului balcanic, ar fi refuzat vreodată sprijinirea României.

În concluzie, am atras atenția asupra acestor elemente deoarece n-ar fi bine să ne împotmolim într-o unică dimensiune ("legea statutului" – n.ed.), care nu este nici pe departe atât de periculoasă sau ostilă după cum mulți o percep în România. Vă mulțumesc.

Sabine Habersack

Director, Fundația Konrad Adenauer, Reprezentanța din România

Stimate domnule Ministru!
Stimate domnule Ambasador!
Stimate participante, stimați participanți! Dragă Stelian Tănase!

Ce s-ar putea spune la finalul

acestei discuții intense? Să încep într-o notă personală și să vă împărtășesc câteva din ideile la care m-am gândit în tot acest răstimp. Unul din cei mai vechi și mai buni prieteni ai mei este olandez. Aflându-mă acum câțiva ani în Olanda, la Utrecht, mi-a fost ruptă oglinda de la mașină, noaptea, într-o parcare, pentru că mașina avea numere de înmatriculare germane. A fost supărător. Aceasta nu înseamnă însă că relațiile germano-olandeze sunt atât de grevate de trecut încât nu putem construi împreună Europa. Meciurile de fotbal olandezo-germane sau anglo-germane, asupra cărora pare că atârnă mai întotdeauna umbra istoriei, nu blochează procesul de integrare europeană, indiferent cine câștigă partida!

Același raționament ar trebui să fie valabil și pentru relația româno-maghiară sau maghiaro-română. După cum am văzut, raportul între cele două state este destul de complex. De curând mi s-a povestit că există varii discuții pe marginea istoriografiei corecte a relației dintre cele două etnii, așa cum este ea reflectată în manualele de istorie. Cu probleme asemănătoare s-a confruntat comisia franco-germană pentru manuale școlare, care a eliminat în comun această problemă, existentă și între Germania și Franța. Poate că o asemenea comisie s-ar putea iniția și de către Ungaria și România. Cred că ambasada Germaniei ar putea în mod sigur să vă ajute în legătură cu un astfel de organism, să vă împărtășească din experiențele comisiei germano-franceze. Să nu uităm că tocmai generația tânără este cea căreia îi aparține viitorul și că ea ar trebui să poată crește

în cunoștință de cauză asupra trecutului, dar fără apăsări de acest tip și cu o viziune a viitorului. Europa are nevoie de Ungaria și România iar ambele țări ar trebui să se gândească la acest lucru. Europa este mai mult decât o chestiune geografică. Este o chestiune socială, economică, politică și culturală. Iar ambele țări, România și Ungaria, ar trebui să-și aducă contribuția valoroasă la această Europă a noastră, comună. Vă mulțumesc!

Stelian Tănase

Președinte Executiv IPER,
Redactor-șef "Sfera Politicii"

Vreau să vă mulțumesc tuturor pentru tot ce s-a discutat. Aș dori să adaug că acest număr, 97-98, al revistei *Sfera Politicii* despre *Relațiile româno-maghiare* a fost finanțat de Ministerul Informațiilor Publice. Pregătim tipărirea întregii discuții de astăzi într-un supliment *Sfera* pe care sperăm să-l publicăm în ianuarie. *Sfera Politicii* se apropie de numărul 100. Vom da pentru al cincilea an Premiile *Sfera Politicii*, și împlinim nouă ani de când am reușit să nu dispărem de pe piață.

SFERA POLITICII

Editorial Board: Călin Anastasiu,
Daniel Chirot, Dennis Deletant,
Anneli Ute Gabanyi, Gail Kligman, Dan Oprescu, Vladimir Tismăneanu, G.M. Tamas
Redactor-șef: Stelian Tănase
Redactor-șefi adjuncți: Mihai Chioveanu, Dragoș Petrescu
Secretar de redacție: Cristina Maria Panțiru
Colectiv redacțional: Valentin Stan,
Laurențiu Ștefan Scalat, Adrian Cioroianu
Grafică și Tehnoredactare: Liviu Stoica

Summary of the debates:

The discussions were opened by the moderators, **Mr. Stelian Tănase**, Executive President IPER, Chief-Editor "Sfera Politicii" and Ms. Sabine Habersack, Director, Konrad Adenauer Foundation, Bucharest. They emphasized the actuality of this issue, its importance for Romania's and Hungary's European integration. Mr. Stelian Tănase stressed that Romanian-Magyar relations are complicated and the solutions could be acquired only through dialogue. Ms. Sabine Habersack emphasized the role of Konrad Adenauer Foundation in promoting the values of mutual understanding, peace and reconciliation, values which lie behind the European project.

Mr. Vasile Dăncu, Minister of Public Information emphasized the problem of political "ethno-business" - some people make a job from discussing ethnic issues, creating conflicts, proposing "solutions" of inter-ethnic problems. Their professions are: "being Magyar", "being Romanian", "being negotiators between the previous". He also talked about the meaning and reality of multiculturalism and the importance of civil society to make clear this issue. In his second intervention Mr. Dăncu argued that Romanian people are against "the law of Magyars' Statute" and that civil society should maintain a balanced dialogue about this issue. He thinks that, while Hungary displays a "imperialist attitude", Romania has the right to have a "nationalist attitude" toward this law.

Mr. István Ijgyártó, Ambassador of Hungary, stressed that Romanian-Hungarian relations are good, although there are some problems or misunderstandings. He didn't agree with the idea that French-German conciliation model would be proper for Romanian-Magyar relations, because these relations have very different stories. In his second intervention Mr. Ambassador argued that the "Law of Magyars' Statute" offers something good to Romanian citizens and it shouldn't be misinterpreted the way it was. The discussions about this issue shouldn't influence Romanian-Magyar bilateral relations. European integration and cooperation are the key issues for both countries. They already have good results from collaborations and should carry on this relations, very important for their European integration and Romania's adhesion at NATO.

Mr. Gabriel Andreescu, from APADOR-CH, answered to the challenges of Mr. Dăncu (about multiculturalism) and stressed that the state should secure a frame for preserving different communities. He also emphasized four stages of Romanian-Magyar relations: 1) The pro-

clamation of Timisoara; 2) The stage of integration of Democratic Alliance of Hungarians in Romania (DAHR) in Romanian democratic opposition (1990-1996); 3) The model of "Romanian-Magyar reconciliation": the participation of DAHR in Romanian Government (1996-2000); 4) The "executive coalition" (Dan Pavel) between PSD/SDP (Social Democrat Party) and UDMR/DAHR.

Mr. Anton Niculescu, Director of European Integration Programs at Open Society Foundation, Bucharest, stressed the importance of the debate on economic, rather than ethnic issues of European integration, for both countries (Romania and Hungary).

Ms. Mona Muscă, Member of Parliament, member of National Liberal Party stressed that Romanian model for interethnic conciliation is the co-participation of DAHR in the 1996-2000 Governments, which had a double influence on Romanian society/political life.

Mr. Gusztáv Molnár, political analyst, Chief-Editor "Provincia" magazine, discussed some specific problems of Transylvania: 1) There is no real "political regionalism" that might allow the adequate integration of Magyar community in Romanian society. 2) Both Governments (Romanian and Hungarian) fight "for the souls of Hungarians of Transylvania" - people are caught in the rivalry between two nation-states. 3) Their "answers" to the concrete problems of Magyars of Transylvania are not satisfactory for this community.

Mr. Dan Oprescu, Director, Ministry of Public Information, discussed some challenging issues of the "Law of Magyars Statute", "Magyar Certificate" and the reaction of Romanian officials. He also talked about the two divergent orientations within DAHR: European/ Bucharest centered orientation and regionalist orientation (focused on administrative autonomy of Magyar community, within Romania).

Mr. Josef Duchac, Director, Konrad Adenauer Foundation, Hungary, stressed that the discussions about ethnic minorities should take in account two aspects: 1) An ethnic minority (e.g. Magyar minority) wants to live peacefully in its actual country; 2) A nation-state assume its responsibility toward that ethnic group (e.g. Hungary).

Ms. Renate Weber, President, Open Society Foundation, Bucharest, emphasized, using examples, the Finnish-Swedish model of inter-ethnic conciliation, relevant for Romanian-Magyar relations. She also stressed the importance of Romanian-Hungarian Treaty and the out of

date of Trianon Treaty, often evoked by Romanian nationalists.

Ms. Smaranda Enache, Co-President, ProEuropa League, Târgu Mureș, said that, although the bilateral relations between Romania and Hungary are very good, there are some inter-ethnic problems which belong to political elites, who are interested in gaining legitimacy through nationalist discourses.

Mr. Árpád Márton, Member of Parliament, member of Democratic Alliance of Hungarians in Romania (DAHR) and member in the Commission for the Bilateral Treaty (Romanian-Hungarian) stressed that Magyars should have the opportunity to express their views in matters important for them. He talked especially about the meanings of "autonomy".

Mr. Varujan Vosganian, President, The Union of Right Forces, Romania, considers that the major danger in Romanian public sphere is the "double language", visible also in ethnic minorities issues. He stressed that is important to assume the *right to difference* of ethnic groups. Mr. Vosganian argued also that the source of nationalism consists in economic differences.

Mr. Liviu Mureșan, EURISC, argued that both Romania and Hungary are stability factors in the region and backward nationalist issues challenge their internal stability. But we should go beyond these problems and see our common way to a united Europe.

Mr. Mircea Toma, Director, Monitoring Agency "Academia Cațavencu", stressed the role of journalists, as actors in the discussions about Romanian-Magyar relations, among other actors: negotiators, mediators (named by Vasile Dăncu), tax payers.

Mr. Valentin Stan, Lecturer, University of Bucharest, member of The Institute of Euro-Atlantic Studies, Bucharest argued that the Trianon Treaty is out of date and only Romanian-Hungarian bilateral treaty matters in our current relations. He accused Romanian Government of ignorance and misinformation regarding international law and Romanian-Hungarian relations.

Ms. Sabine Habersack, Director, Konrad Adenauer Foundation, Bucharest, concluded that these discussions reflected the complexity of Romanian-Magyar relations. She said that the new generation should learn the history without resentments and should be optimistic about the future. Ms. Habersack also stressed that both countries should contribute with their cultural, economic, social, political resources to the united Europe, because Europe needs both of them.